

<https://doi.org/10.69495/2024.8.26>

XƏYALƏ ABBASOVA MƏNSİM QIZI
Mingəçevir Turizm Kolleci
20 Yanvar küç, Mingəçevir, Azərbaycan
Mail: xeyaleabbasova8484@gmail.com

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA MÜLKİYYƏTİN ÖZƏLLƏŞMƏSİNİN MƏRHƏLƏLƏRİ

Xülasə

Son vaxtlarda bazar iqtisadiyyatında baş vermiş güclü dəyişikliklər milli iqtisadiyyatın inkişafı probleminə diqqət cəlb olunmuşdur. Azərbaycanın daha geniş fəaliyyətdə olan ölkələrin iqtisadi cəhətdən nümunələrinə baş vurması ən birinci şəraitdə ölkənin, dünyanın birincil meyllənməsi birləşmənin vacibliyi ilə şərtlənir. Bunun üçün də Azərbaycan milli iqtisadi inkişaf nümunələrinin formalaşması iqtisadiyyatın strukturunun muasirləşməsi və davamlı inkişafın təmin olunması kimi məsələlər vacibdir. Ölkələrin iqtisadi, sosial və siyasi strukturlarında müəyyən fərqlər olduğu üçün iqtisadi artımı vahid meyar əsasında qurmaq çox çətindir. Bu tədbirlərdən ən çox istifadə ediləni adambaşına milli gəlir göstəricisidir. Onu adambaşına düşən müxtəlif əmtəə və xidmət vahidləri ilə də ifadə etmək olar. İqtisadi artıma səhiyyə və təhsil səviyyəsinin yüksəlməsi, gəlirlərinin artması, texnoloji inkişaf, məhsuldarlığın artması, təbii ehtiyatların mövcudluğu və bir çox digər amillər daxildir.

Açar sözlər: bazar iqtisadiyyatının inteqrasiya modernləşdirmə.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkəmiz üçün qarşıda duran əsas məsələlərdən biri liberal iqtisadiyyatın təmin olunması, planlı təsərrüfat mexanizmlərindən imtina edərək yeni bazar münasibətlərinə uyğun azad sahibkarlığa və liberal iqtisadi inkişafa təkan verəcək proqramların hazırlanıb həyata keçirilməsi idi. Xüsusi mülkiyyət, azad sahibkarlıq və sağlam rəqabətə əsaslanan sərbəst iqtisadi münasibətlər sisteminə keçid bilavasitə mülkiyyət münasibətlərinin kökündən dəyişdirilməsi, iqtisadiyyatın liberallaşdırılması məsələlərini zəruri edirdi.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı mövcud iqtisadi-siyasi, sosial-ictimai münasibətlərdə tamamilə yeni mərhələnin başlanmasına səbəb oldu. Ulu öndər yaxşı bilirdi ki, hər bir inkişaf etmiş ölkənin yüksək tərəqqi mərhələsinə çatması birbaşa azad və liberal iqtisadiyyatın təmin edilməsindən asılıdır. Bazar iqtisadiyyatının inkişafı həmin ölkənin sosial-iqtisadi dinamikasının əsas meyarıdır. Bu olmadığı halda davamlı iqtisadi inkişafdan danışmaq çox çətindir. ötən əsrin əvvəllərində dövlət müstəqilliyini bərpa edən

Azərbaycan milli iqtisadiyyatın formalaşdırılmasını və ədalətli sosial cəmiyyətə keçidi məhz ilk növbədə, liberal iqtisadiyyatın təmin edilməsi idi. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev məhz planlı iqtisadi sistemdən yeni liberal iqtisadiyyata transformasiyanın bərqərar olmasını əsas çıxış yolu hesab edirdi. (2, s26)

Ümummilli liderin birbaşa qətiyyəti və uzaqgörənliyi sayəsində Azərbaycan siyasi inkişaf modeli olaraq demokratik, çoxpartiyalı, dünyəvi, qanunun aliliyinin təmin olunduğu, söz və din azadlığı, insan haqlarının qorunduğu inkişaf yolunu seçdi. İqtisadi inkişaf prioriteti olaraq bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə əsaslanan, sahibkarlığın, özəl mülkiyyətin, sağlam rəqabət əsasında fəaliyyət göstərən özəl təşəbbüsün əsas rol oynadığı, dövlətin yalnız tənzimləyici və strateji inkişaf funksiyalarını həyata keçirdiyi iqtisadi münasibətlərin formalaşdırılması üçün zəruri addımların atılmasına başlandı.

Dövlət müəssisələri birinci mərhələdə 1995-1998-ci illəri əhatə etmişdir. Bunlara kiçik müəssisələr, dövlət fondlarının şəxsiləşdirilməsi nəzərdə tutulub. İkinci mərhələ 1998-2000-ci illərdə mövcud olmuşdur. Bunlara orta və iri müəssisələrin şəxsiləşdirilməsi aid edilib. 2000-2001-ci illərdə isə bundan sonrakı mərhələlər aiddir bunlara isə dövlət nəzdində olan iri və həmçinin böyük müəssisələrin özəlləşdirilməsi nəzərdə tutulub. Azərbaycanda özəlləşdirmənin ən mühüm cəhətlərindən biri isə onun aparılması nümunələri ilə bağlıdır. Bəzi ölkələrdə mülkiyyətin insanlar arasında təmännasız olaraq bölüşdürülməsi, qəbzın şəxsiləşdirilməsinə bəzi ölkələrdə isə bunların tam tərsi olaraq mülkün digər şəxslərə sərəncamına insanlar tərəfindən üstünlük verilmişdir. Azərbaycan Respublikasında özəlləşdirmənin 2 üsulla uyğunlaşması yolu seçilmişdir. Qəbzlərin insanlara təmännasız şəkildə verilməsi digəri isə dövlət müəssisələrinin özəlləşdirilməsi yəni pulun hərraclarda saxlanması xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir.

Azərbaycan Respublikasında özəlləşdirmənin cəhətlərindən biridə onun ilk öncə kənd təsərrüfatları sistemindən başlamasıdır. Bu isə düzgün əlacsızlıqdan irəli gəlmişdir. Bunun ilkin cəhətlərindən biridə insanların istehlak malları ilə sənayenin isə xammalla təmin oluması üçün şərait yaratmasıdır. Bir tərəfdəndə isə kənd əhalisinin bazar mexanizminin nizam-ın intizamına daha tez ayaq uydurmasıdır. (2s, 46)

Kənd camaatının gəlirlərinin böyük hissəsi şəxsi təsərrüfatçılıq işindən gəlir. (4s, 135-146). Yekun olaraq Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatı dəyərləri müasir inkişaf mərhələsinə addım artıb. Bizim milli iqtisadiyyatımızın sosial-iqtisadi cəhətdən qarşısına məqsəd qoymuşdur. Dediklərimizi nəzərə alaraq aşağıdakıları misal göstərmək olar:

1. Ölkədə iqtisadi inkişaf fəaliyyəti nümunələrinin uğurla həyata keçirilməsi, insan kapitalının inkişaf etdirilməsi ilə iqtisadi dözümlülüyün təchiz edilməsi həyata keçir.
2. Burada sosial inkişafın dəstəklənməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bununla yanaşı sosial iqtisadi inkişafın fəaliyyət göstərməsi ilə sahibkarlara güzəştlərdə edilir.
3. İqtisadiyyatda innovasiya yönümlü inkişafın təchiz edilməsi, elmi müs-

sisələrdə onların dahada inkişaf etdirilməsi üçün vergilərdə dotasiya güzəştləri edilməlidir.

4. Ölkə iqtisadiyyatında rəqabət anlayışı inkişaf etdirilməlidir, beləki, kənar ixracatları dünya bazarına maneəsiz olaraq çatdırılmalıdır və dünya bazarında layiqli öz yerini tutmalıdır.

5. Sosial cəhətdən yoxsulluğun azaldılması tədbirləri həyata keçirilməlidir. Yoxsul ailələrə və insanlara sosial müdafiə tətbiq olunmalıdır.

6. Səhiyyə və təhsildə xidmətlər dahada yaxşılaşdırılmalıdır, modern dünya stansdartlarına ayaq uydurulmalıdır.

Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra bazar iqtisadiyyatına keçmək üçün hökumət tərəfindən geniş tədbirlər görülməyə başladı. Bu tədbirlərdə mülkiyyət münasibətləri tez-tez dəyişdiyinə görə iqtisadi sistemin transformasiyası prosesi dayandırılmışdır. İqtisadi bazar iqtisadiyyatı yöndə formalaşdırmaq və həmçinin iqtisadiyyatında yenidən qurmaq üçün kompensasiya keçirilmişdir.

Bütöv halda Azərbaycanda özəlləşdirmə prosesinin gedişini 5 yerə bölmək mümkündür:

- 1- ci mərhələ - 1995-1998-ci illər
- 2- ci mərhələ - 1998-2000-ci illər
- 3- cü mərhələ - 2000-2001-ci illər
- 4- cü mərhələ - 2001-2005-ci illər
- 5- ci mərhələ - 2005-....

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış”ın İnkişaf konsepsiyası, 39s (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29.12.2022 tarixli fərmanı ilə təstiqlənmişdir).
2. Abbasov Ç. Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya yolları. “Elm” nəşriyyatı Bakı-2005. 252 s Abduləzimov C. Davamlı iqtisadi inkişaf strategiyasının uğurları. Azərbaycan 2010 № 218 s. 5 Allahverdiyev H.B və b. Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin elementləri Bakı: 2006.834 s Allahverdiyev H.B və b. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi Bakı 2002 447 s
3. Atakişiyev M. Azərbaycan 2020: milli iqtisadi inkişaf və səmərəli yüksəlişin problemləri. Vergi jurnalı
4. №2.səh 135-146. Bakı 2012.
5. Recent strong changes in the market economy have drawn attention to the problem of the development model of the national economy. The first condition for Azerbaijan to follow the examples of countries with wider activities in terms of economy is determined by the importance of unification, the primary inclination of the country and the world. For this, issues such as the formation of examples of

Azerbaijan's national economic development, the modernization of the economy's structure, and the provision of sustainable development are important.

STAGES OF PRIVATIZATION OF PROPERTY IN THE AZERBAIJAN ECONOMY

Summary

State enterprises covered the years 1995-1998 in the first stage. Privatization of small enterprises and state funds is intended for them. The second stage existed in 1998-2000. Privatization of medium and large enterprises was attributed to them. In the years 2000-2001, the subsequent stages include the privatization of large and also large state-owned enterprises. One of the most important aspects of privatization in Azerbaijan is related to the examples of its implementation. In some countries, distribution of property among people is preferred, and in some countries, the sale of property to other people is preferred by the people. In the Republic of Azerbaijan, two methods of adaptation of privatization were chosen. Giving receipts to people gratuitously reflects the characteristics of privatization of state enterprises, i.e. selling money at auctions.

One of the aspects of privatization in the Republic of Azerbaijan is that it first started with the agricultural system. This is due to improper treatment. One of the primary aspects of this is creating conditions for people to be supplied with consumer goods and industry with raw materials. On the one hand, it is the fact that the rural population adapts more quickly to the discipline of the market mechanism. Most of the income of the rural community comes from private farming.

In conclusion, the economic values of the Republic of Azerbaijan have entered the stage of modern development. It has set a goal for our national economy from a socio-economic point of view. Taking into account what we have said, the following can be given as an example:

1. Successful implementation of economic development activities in the country, development of human capital and provision of economic resilience.
2. Support for social development is provided here. At the same time, with the operation of socioeconomic development, concessions are made to entrepreneurs.
3. In order to supply innovation-oriented development in the economy, and to further develop them in scientific institutions, subsidy concessions should be made in taxes.
4. The concept of competition in the country's economy should be developed, so that oil and non-oil exports should be delivered to the world market without obstacles and should take their rightful place in the world market.

5. Measures to reduce social poverty should be implemented. Social protection should be applied to poor families and people.

6. Services in healthcare and education should be further improved and should keep up with modern world standards.

After the Republic of Azerbaijan gained its independence, the government began to take extensive measures to transition to a market economy. In these measures, the process of transformation of the economic system has been stopped due to the frequent changes of property relations.

Compensation was made to shape the economic market economy and also to rebuild the economy. As a whole, it is possible to divide the privatization process in Azerbaijan into 5 parts:

1st stage - 1995-1997

2nd stage - 1998-2000

3rd stage - 2000-2001

4th stage - 2001-2005

5th stage - 2005-...

Key words: market economy, integration modernization.

ЭТАПЫ ПРИВАТИЗАЦИИ СОБСТВЕННОСТИ В ЭКОНОМИКЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

Резюме

На первом этапе государственные предприятия охватывали 1995-1998 годы. Для них предназначена приватизация малых предприятий и государственных фондов. Второй этап существовал в 1998-2000 годах. Им приписывалась приватизация средних и крупных предприятий. В 2000-2001 годах последующие этапы включают приватизацию крупных, а также крупных государственных предприятий.

Один из важнейших аспектов приватизации в Азербайджане связан с примерами ее реализации. В некоторых странах предпочтение отдается распределению собственности между людьми, а в некоторых странах люди предпочитают продажу собственности другим людям. В Азербайджанской Республике были выбраны два метода адаптации приватизации. Выдача населению расписок безвозмездно отражает особенности приватизации государственных предприятий, т.е. продажи денег на аукционах.

Одним из аспектов приватизации в Азербайджанской Республике является то, что она началась сначала с сельскохозяйственной системы. Это связано с неправильным лечением.

Одним из важнейших аспектов этого является создание условий для обеспечения населения товарами народного потребления, а промышленности - сырьем. С одной стороны, это тот факт, что сельское население быстрее адаптируется к дисциплине рыночного механизма. Большая часть доходов сельской общины поступает от частного фермерства.

В заключение отметим, что экономические ценности Азербайджанской Республики вступили в стадию современного развития. Он поставил цель перед нашей национальной экономикой с социально-экономической точки зрения. Учитывая сказанное, в качестве примера можно привести следующее:

1. Успешная реализация мероприятий по экономическому развитию страны, развитие человеческого капитала и обеспечение экономической устойчивости.

2. Здесь обеспечивается поддержка социального развития. В то же время при осуществлении социально-экономического развития предпринимателям предоставляются уступки.

3. В целях обеспечения инновационно-ориентированного развития экономики и дальнейшего их развития в научных учреждениях необходимо сделать льготы по субсидированию налогов.

4. Должна быть развита концепция конкуренции в экономике страны, чтобы нефтяной и ненефтяной экспорт беспрепятственно поставлялся на мировой рынок и занимал достойное место на мировом рынке.

5. Должны быть реализованы меры по сокращению социальной бедности. Социальная защита должна применяться к бедным семьям и людям.

1. Услуги в сфере здравоохранения и образования должны и дальше совершенствоваться и соответствовать современным мировым стандартам.

После обретения Азербайджанской Республикой независимости правительство начало принимать масштабные меры по переходу к рыночной экономике. Этими мерами был остановлен процесс трансформации экономической системы из-за частого изменения отношений собственности. Компенсация была сделана для формирования экономической рыночной экономики, а также для восстановления экономики. В целом процесс приватизации в Азербайджане можно разделить на 5 частей: 1 этап - 1995-1998 гг.

2-й этап – 1998-2000 гг.

3 этап – 2000-2001 гг.

4 этап – 2001-2005 гг.

5 этап - 2005-...

Последние сильные изменения в рыночной экономике привлекли внимание к проблеме модели развития национальной экономики. Первое условие для того, чтобы Азербайджан следовал примеру стран с более широкой деятельностью в экономическом плане, определяется важностью объединения, первостепенным стремлением страны и мира.

Для этого важны такие вопросы, как формирование примеров национального экономического развития Азербайджана, модернизация структуры экономики, обеспечение устойчивого развития.

Ключевые слова: рыночная экономика, интеграционная модернизация.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 28.04.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 21.06.2024

Mingəçevir Turizm Kolleci

Rəyçi: Rəhimova Elmira

tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur